

دیدگاه مسلمانان به پدیده جنگ در ایران و عراق و تأثیر آن در نقاشی

نیره السادات مبینی پور

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم، قم، ایران

nayeremobini@yahoo.com

چکیده

جهاد مفهومی است در فرهنگ دینی که در جنگ میان مسلمانان و کفار به کار می رود. آیات جهاد همگی به نوعی اهل کفر را مخاطب خود دانسته‌اند. حال آن که جنگ عراق علیه ایران، جنگ دو کشور مسلمان بود که یکی شیعه و دیگری سنی بودند و هر دو این مسلمانان جنگ را جهاد نامیدند. البته در اسلام اصل بر صلح است و جنگ استثنایی در اصل کلی محسوب می‌شود، از این رو تلاش برای حفظ صلح از اهمیت بالایی برخوردار است.

جنگ به عنوان یک پدیده اجتماعی بر تمام جنبه های مختلف اجتماعی تأثیر می‌گذارد و جوامع درگیر جنگ دچار تحولاتی گوناگون می‌شوند. دو طرف جنگ یعنی عراق و ایران دستخوش تغییرات بسیاری در زمینه‌های اجتماعی و سیاسی، اقتصادی، فرهنگی شدند. تمام این جریان‌ها در دو کشور بر هنرهای آن زمان تأثیر گذاشت که در این مقاله به نقاشی جنگ در این دو کشور پرداخته می‌شود.

در این مقاله، ابتدا به مسأله جهاد در اسلام اشاره شده، سپس تأثیر جنگ در آثار هنرمندان مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین اوضاع هنر نقاشی دوران جنگ در دو کشور و مقایسه آثار هنرمندان عراقی و ایرانی انجام می‌شود. بررسی‌ها نشان داد که نقاشان عراقی تحت فرمان و سفارش‌های حزب بعث و

برای اهداف آن‌ها مجبور بودند نقاشی کنند، اما برخی نقاشان بدون توجه به این موضوع به کار هنری خود ادامه دادند و بعد از جنگ با تأثیر از آن به نقاشی پرداختند. اما نقاشان ایرانی زمان پیروزی انقلاب و زمان جنگ و بعد از آن با توجه به توصیه‌های رهبر انقلاب و روحیه شهادت‌طلبی آثاری با معنا و مفهوم جهاد و ایثار به وجود آوردند.

واژگان کلیدی: جنگ، جهاد، هنر نقاشی، نقاشی دفاع مقدس، نقاشی ایران، نقاشی عراق.

مقدمه

جنگ در دیدگاه مسلمانان با توجه به آیات قرآن و فقه اسلامی با عنوان جهاد شناخته می‌شود که یکی از فروع ده‌گانه دیانت اسلام است. ماهیت جنگ در اسلام خاستگاه مذهبی دارد. جنگ یکی از پیچیده‌ترین پدیده‌های اجتماعی است که تأثیراتی بر پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در جوامع درگیر آن می‌گذارد. جنگ تحمیلی پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران به عنوان یکی از تأثیرگذارترین عوامل در فضای اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و هنری جامعه ایران را دستخوش تغییرات بسیار نمود. همچنین تحولات مختلفی در عراق متأثر از جنگ با ایران رخ داد. تمام این جریان‌ها در دو کشور

مسلمان تأثیر بسیاری در هنرهایی که در دوران جنگ به وجود آمدند گذاشت و در این مقاله به نقاشی جنگ در دو کشور از زوایای مختلف هنری پرداخته می‌شود.

هشت سال جنگ تحمیل شده از سوی عراق باعث به وجود آمدن جنبش‌ها و تحولاتی در زمینه فرهنگی و هنرهای مختلف در این دروه با موضوع جنگ شد. این هنر خصوصاً در شاخه هنرهای تجسمی توسط دانشجویان جوانی شکل گرفت که اولین تجربیات جدی هنری خود را در جریان نهضت انقلاب اسلامی به وجود آوردند. در واقع حدفاصل ۱۳۵۷ تا شهریور ۱۳۵۹ فرصتی بود تا هنرمندان آثاری در ارتباط با موضوع انقلاب خلق کنند برای همین (هنرانقلاب) در (هنرجنگ) جریان یافت.

جهاد از دیدگاه اسلام

در آموزه‌های سیاسی اسلام، جهاد مهم‌ترین اصلی است که در آیات قرآن بر آن تأکید شده و در متون روایی، احادیث فراوانی به آن اختصاص یافته است. در برخی از احادیث بر نقش اصلاحی جهاد در انحرافات و ناهنجاری‌های سیاسی اجتماعی تأکید شده و تنها راه علاج کج‌روی‌های نظری و عملی جامعه، قدرت و شمشیر معرفی شده است. برخلاف مکاتب بشری که غالباً از برپایی جنگ، هدفی جز توسعه‌طلبی، غارت ثروت ملل دیگر و استعمار ندارند، در دین اسلام جهاد با هدف

انسانی و الهی مشروعیت می‌یابد و دعوت به پذیرش اسلام و توحید و نیز دفاع مشروع از موجودیت و صیانت از عقیده و میهن، از اهداف اساسی آن به شمار می‌آید و در جهادی که برای احیای دین انجام می‌پذیرد، احیای حق و ابطال باطل، ملاک مشروعیت و حقانیت آن می‌گردد.

در فقه شیعی، جهاد به دو نوع ابتدایی و دفاعی تقسیم می‌شود. در جهاد ابتدایی که به منظور دعوت کفار و مشرکین به توحید صورت می‌گیرد، اذن معصوم(ع) شرط است و بنا به نظر اکثر فقها، بدون اذن امام، جهاد ابتدایی مشروعیت ندارد و اما در جهاد دفاعی، اذن امام شرط نیست و مسلمانان در صورت هجوم دشمن، موظف به دفاع از اسلام و میهن اسلامی خود هستند. هم‌چنین واژه جهاد دارای دو مفهوم است: مفهوم عام و مفهوم خاص. جهاد به معنای عام آن شامل هرگونه جهاد خواهد بود و جهاد با نفس را هم در بر می‌گیرد و جهاد به معنای خاص، منحصر در جهاد با دشمنان خواهد بود.

جهاد و جنگ مشروع در اسلام

در اسلام آنچه راجع به جنگ آمده به تمامی با مفهومی به نام «جهاد» پیوند یافته‌اند. جهاد، لفظی عربی بوده که در لغت به معنای تلاش و کوشش است؛ اما در فرهنگ اسلامی در مفهومی عام، لغت جهاد بر هر عملی که

برای رضای خداوند انجام پذیرد اطلاق می شود. اما در معنای خاص بر جنگی اطلاق می شود که در راه رضای خداوند و در مقابله با دشمنان اسلام صورت پذیرد. در آیات الاحکام الجرجانی در توضیح لفظ جهاد آمده که «جهاد در لغات مصدر است» به معنی مجاهده در راه خدا و در شرع، بذل نفس و مال جهت تقویت احکام اسلام و ارکان ایمان است چنان که پیامبر(ص) فرمودند «برتر از هر نیکوکاری نیکوکاری ای است که مرد در راه خدای تعالی کشته شود» (حسینی جرجانی، ۱۴۰۴ ه.ق: ۱).

از نگاه اسلامی، تمامی فرایض شرعی مؤمنین باید به قصد قربت به حضرت باری تعالی باشد. در اینباره در قرآن این چنین آمده «وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ» در راه خدا قتال کنید و بدانید که خداوند شنوا و داناست (بقره: ۲۴۴). در تفاسیر این آیه چنین آمده که «وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ» امر به قتال است و این همان جهاد است که یکی از فروع مهم دین بوده و آیات و اخبار در فضیلت و اهمیت آن بسیار است (همان: ۴۹۷).

علل جنگ ایران و عراق

در مورد علل و عوامل آغاز جنگ ایران و عراق مقالات زیادی نوشته شده است که نگارندگان هر یک از آن‌ها، از زاویه متفاوتی بدین موضوع پرداخته‌اند. کشور عراق پس از زوال امپراطوری

عثمانی، چه در دوران قیومت و چه در دوران استقلال، همواره با بحران‌های داخلی ناشی از فقدان اجماع عمومی در مورد هویت ملی و مشروعیت حکومت مرکزی درگیر بوده و روند ایجاد دولت ملی یکی از نگرانی‌های اساسی حکومت‌های روی کار آمده در بغداد بوده است. از این رو، برای فهم رفتارهای خارجی این کشور نمی‌توان ماهیت بی‌ثباتی نهاد دولت و وجود بحران‌های داخلی را نادیده گرفت. جنگ ایران و عراق، به منزله یکی از طولانی‌ترین جنگ‌های قرن بیستم، در اثر فراهم شدن شرایط سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی و روانی خاص در سال ۱۳۵۹ رخ داد.

پیشینه نقاشی در عراق

منطقه کنونی کشور عراق، مهد اولین تمدن‌های باستانی است. آن‌چه از این زمان برجای مانده مهرهای استوانه‌ای، لوح‌های سنگی و سفالی، سردیس، تندیس و نقش برجسته‌های سنگی و آجری لعاب‌دار است. اولین مکتب نقاشی جهان اسلام یعنی مکتب واسطی یا رافدین در قرن ۱۲ میلادی در بغداد شکل گرفت که نتیجه ترجمه کتب مصور یونانی بود. بدین ترتیب، بغداد به مرکز شکوفایی خوشنویسی، نگارگری و تزیینات اسلامی تبدیل شد. در آغاز، اکثر کتاب‌ها کتب علمی بودند و بعدها کتاب‌های ادبی نیز بدان‌ها افزوده شد. کارکرد نقاشی‌ها در درجه اول تعلیمی و

آموزشی بود به طوری که مفهوم کتاب‌های علمی بدون تصاویر قابل ادراک نبود (محمدزاده، ۱۳۹۳: ۱۱). برجسته‌ترین هنرمند بغداد که مکتب نقاشی بغداد به اسم او نیز نهاده شده، یحیی بن محمود واسطی است. نقاشی‌های او معرف ترکیب واقعیت و خیال، ترکیب‌بندی‌های هندسی، حرکت و پیوند تنگاتنگ ویژگی‌های زیبایی‌شناختی و سوژه نقاشی است. آثار واسطی صحنه‌هایی از زندگی اجتماعی و روزانه (اعراب در مسجد، صحرا، کتابخانه‌ها، جشن‌ها و غیره) را به تصویر کشیده. از دیگر ویژگی‌های مهم آثار او «مکان» است، بدین معنی که در آثار او ایده‌ای از نوع مکان، موقعیت و مقام اجتماعی افرادی که در صحنه هستند وجود دارد (عبدالرحمن حسین، ۱۷: ۲۰۱۲-۱۵).

بعد از حمله مغول در ۱۲۵۸، فرهنگ و هنر در عراق حدود شش قرن دچار رکود شد. بین قرون ۱۴ تا ۱۶ منطقه کنونی عراق در دست ترکمنان آق قوبونلو و قره قوبونلو قرار داشت. از ۱۵۰۸ به مدت صد سال صفویان و عثمانی‌ها برای حکومت بر عراق با یکدیگر نزاع کردند. در نهایت، عراق (تا ۱۹۱۸) به یکی از جوامع استانی امپراطوری عثمانی تبدیل شد. با وجود نابسامانی‌ها و تهاجم‌های پی در پی، سنت نگارگری بغدادی دوام یافت، به طوری که در آثار هنرمندان قرن ۱۹ عراق دیده می‌شود مانند آثار نیازی مولوی بغدادی، استاد نقاشی و

خوشنویسی عربی برجسته قرن ۱۹. آثار او بازتاب دستاوردهای واسطی و تأثیرات نگارگری ایرانی (به ویژه مکتب اصفهان) است. وی در آثار متأخر خود به مطالعه ویژگی‌های زیبایی‌شناختی خوشنویسی از طریق تکرار و ایجاد بافت می‌پردازد. هم‌چنین نسخی در کتابخانه نسخ خطی در بغداد موجود است که تأثیر بسزای نگارگری عثمانی را نشان می‌دهد (السعید، ۱۹۸۳: ۴۹-۴۵).

هنرمندان عراقی از اواخر قرن ۱۹ در آکادمی‌های نظامی استانبول تربیت یافتند. این نقاشان، نقاشی سه‌پایه‌ای اروپایی را در عراق رواج دادند و بر اساس آموزش‌های خود به شیوه آکادمیک (طبیعت‌گرایانه) و در سبک‌های رمانتیسیسم و امپرسیونیسم نقاشی می‌کردند. از جمله این هنرمندان عبدالقادر الرسام (۱۹۵۲-۱۸۸۲)، عطا صبری (۱۹۸۷-۱۹۱۳)، محمد صالح زکی (۱۹۷۴-۱۸۸۸) بودند.

نقاشان معاصر عراق

۱- عاصم حافظ (۱۹۷۶-۱۸۸۹) و حاج محمد سلیم بودند که ایشان را متقدمین هنر مدرن می‌نامند، زیرا اولین گام در تحول هنر عراقی در اواخر قرن نوزده و اوایل قرن بیستم توسط این هنرمندان برداشته شد (۳۳: ۱۹۷۷، سلیم). عراق در دهه هفتاد میلادی موتور محرک هنر معاصر خاورمیانه بود. اما بعد از جنگ طولانی میان عراق و ایران و پس از آن، "جنگ خلیج"

و تحریم‌های اقتصادی متعاقبش و مهاجرت بسیاری از هنرمندان، هنر عراق جایگاه برجسته خود را از دست داد. رژیم صدام صدای هنرمندان مخالف و ناراضی را خاموش و دیگران را نیز وادار به تبعیت و وفاداری می‌کرد. میراث تاریخی و فرهنگی عراق نیز قربانی دیگر شیوه‌های تازه نظامی‌گری در عراق بود.

۲- هنا مل‌الله یکی از هنرمندانی است که به ویرانه‌های بغداد در آثارش می‌پردازد. اگرچه مدیوم بسیاری از کارهای او نقاشی است، اما آثارش به کتاب‌ها و نقشه‌هایی می‌مانند که شاهدهی هستند بر انگیزه او برای مستند ساختن چیزهایی که به سرعت در حال نابودی هستند. انفجار در بازار کتاب‌المتنبی در کار او در هیئت کلاژی درآمده متشکل از قطعات نقاشی شده و سوخته (نوشته‌های پراکنده‌ای که پس از این انفجار جمع‌آوری کرده) بر یک بوم پاره پاره. در میان تلی از اشکال، کلمات، اعداد و رنگ. قطعه‌های سوخته، پاره، مخدوش که بوی دود و سوختگی نیز می‌دهند: نقشه‌هایی ناپیراسته، انباشته و ناروشن چون چرخه‌ای از ویرانی. آثار او جایی میان قلمرو انتزاعی و فیگوراتیو قرار می‌گیرند. با الهام از اعداد و اشکالی که در بین‌النهرین پیش از حک کلمات، زبان تصویر و ارتباط بوده‌اند.

او که تحصیلات خود را با اخذ مدرک دکتری در شاخه فلسفه نقاشی به پایان برده، کوشیده است نظریه‌ای در خصوص "انتزاع" بپروراند،

مبنی بر آن که اگر هر تصویری (چه فیگوراتیو و چه انتزاعی) را در عناصر پایه و اصلی آن خلاصه کنیم، نتیجه نهایی حتماً انتزاع است. از نظر مل‌الله، هر انتزاعی باید ریشه‌هایی داشته باشد. این چارچوب نظری تحت تأثیر رساله منطقی - فلسفی ویگنشتاین شکل و قوام یافته است، جایی که او به رابطه میان زبان و واقعیت پرداخته و می‌گوید زبان، ابزاری است که با آن، واقع، نمایانده می‌شود و تصویری از واقعیت امور را نشان می‌دهد. کولاژهای او به نقشه‌ای باستانی می‌مانند که از سوختگی و ویرانی شهر بغداد امروزی تهیه شده باشد.

مل‌الله به نسلی تعلق دارد که نسل دهه هشتادی‌ها خوانده می‌شود، نسلی که به گفته خود او میان سه جنگ در عراق گیر افتاده بود. درست مثل چیدمانی از او با نام "پات شطرنج" که در آن مهره‌هایی را که از پوکه‌های فشنگ، سربازان اسباب‌بازی و سکه‌های فلزی ساخته در مقابل هم روی صفحه شطرنجی پارچه‌ای قرار داده است از جنس دستارهای حمایل عربی. در مورد مل‌الله گفته می‌شود که او دو بار در جهان هنر ظهور پیدا کرد: یک‌بار، در زمان "جنگ خلیج"، و یک‌بار دیگر در زمان حمله نظامی آمریکا به عراق. او خود این نوع برچسب‌گذاری‌های هویتی را مانع کارش می‌داند و می‌گوید تکنیک ویرانه‌ها حاصل "زندگی در عراق" و نه "عراقی بودن" او - به عنوان یک هویت - است. ویرانه‌ها حاصل تجربه

زندگی در شهری است که به معنای دقیق کلمه خراب و ویران می‌شود. افزون بر این، ویرانه‌ها به سرچشمه تمدنی و فرهنگی که او در آن ببالیده و کاوش کرده است نیز اشاره دارد، تمدن کهن بین‌النهرین و نقوش و آثار تصویری که در دل ویرانه‌هایش باقی مانده است.

۳- کاظم حیدر (۱۹۸۵-۱۹۳۲) از اعضای گروه پیشگامان، در ۱۹۵۷ از مؤسسه هنرهای زیبا فارغ‌التحصیل شد و در همان سال از کالج تربیت مدرسین در رشته هنر، مدرک کارشناسی اخذ کرد، سپس در ۱۹۶۲ از کالج مرکزی هنری در لندن فارغ‌التحصیل شد. از ویژگی‌های برجسته آثار او الهام از اسلام و ایده خیر و شر است. در آثار او نقوشی مانند اسب، کلاه خود، شمشیر، سپر، چادر و مفاهیمی مانند توطئه و خیانت بسیار دیده می‌شود که برگرفته از شهادت مظلومانه امام حسین (ع) در کربلاست، واقعه‌ای که عمیقاً در زندگی مردم عراق جای دارد. آثار او در عین حال اعتراضی است.

وی از سبک فیگوراتیو به آبستره روی آورد، موفق شد نقاشی فیگوراتیو و آبستره را با هم تلفیق کرده و به زبانی شخصی دست یابد، مانند فرم «دندان‌های» شکل که فرم آبستره اسب است و به نقشی هویت‌بخش در آثار او بدل شده است.

۴- فرج عبو نیز از نخستین اعضای گروه هنر مدرن بغداد بود. او در ۱۹۵۰ موفق به اخذ دیپلم از کالج هنرهای زیبای قاهره شد و در ۱۹۵۴ دیپلمی دیگر از آکادمی هنرهای زیبا در رم گرفت. بعد از پیوستن به گروه هنر مدرن بغداد، سبک آکادمیک او به تدریج به آبستره تغییر یافت؛ او به ساده‌سازی فرم‌ها، تخت کردن رنگ‌ها و استفاده از مضامین فرهنگ عامه پرداخت. در دهه ۷۰ بازنمایی فیگوراتیو را کنار گذاشت و به مطالعه حروف عربی و هنر اسلامی به ویژه سبک هندسی اسلامی پرداخت. در نقاشی‌هایی که برای فرودگاه بغداد در دهه ۸۰ انجام داد، موفق شد آبستره اسلامی و مدرن را به بهترین نحو با هم ترکیب کند، عنوان اثر نیز بر این امر تأکید دارد. عنوان برخی از نقاشی‌های آبستره او در دهه‌های ۸۰-۱۹۷۰ عبارتند از: تزئینات آبستره اسلامی، آبستره اسلامی مدرن و خوشنویسی آبستره اسلامی.

۵- سالم الدباغ (۱۹۴۱) از مؤسسان گروه نوآوران بود. پس از فارغ‌التحصیلی از آکادمی هنرهای زیبای بغداد، بین سال‌های ۱۹۶۹-۱۹۶۷ به تحصیل گرافیک در پرتقال مشغول شد. پیش از آن شاگرد رومان آرتیموفسکی (۱۹۱۹-۱۹۹۳) هنرمند لهستانی (نماینده آبستره لهستان) در آکادمی هنرهای زیبا بود، به تأثیر از استاد خود کار هنری را با آبستره

شفاف و گرم تنها اشاره‌ای در تابلو دیده می‌شود که تأکید و ردپایی را اشاره می‌کند. رنگ قرمز برای این تأکید حضور همیشه جنگ در سه دروه زمانی در عراق است. این هنرمند در سال ۱۳۸۵ با همکاری سفارت عراق نمایشگاهی با موضوع خشونت‌های داعش در تهران برگزار کرد (مجموعه تصاویر شماره ۱).



آغاز کرد اما در تضاد با وی، به جای دایره، او مسحور فرم مربع و مستطیل بود.

وی در اولین سفری که به عربستان سعودی و خانه خدا داشت، مجذوب فرم مربع کعبه شد و کعبه را زیباترین و ناب‌ترین هنر آبستره نامید، از آن پس فرم مربع بخشی جدایی‌ناپذیر از نقاشی‌های او شد. او هم‌چنین به منبع الهام دیگری اشاره می‌کند و آن سیاه چادرهای سیاه و سفید بادیه‌نشینان است که از موی بز بافته می‌شوند. او در دوران کودکی در خیلان‌های شهر شاهد زنانی بود که در حال بافتن این چادرها بودند. او به تأسی از این چادرها از رنگ‌های محدود سیاه و سفید استفاده می‌کند و گاه در آثارش توده‌ای از خطوط دیده می‌شود که از تجمع‌شان فرم‌های انسانی سایه‌گونه شکل می‌گیرند.

۶- مؤید حسن یکی از نقاشان عراقی است که آثار کلاسیک و با شکوهی را خلق می‌کند، او عضو انجمن هنرهای زیبای بغداد است. آثار او الهام گرفته از قهرمانان باستانی سرزمین‌اش است. از بین‌النهرین تأثیرات فراوانی گرفته و در آثار او ویرانی‌ها و سرزمینی که مورد تجاوز قرار گرفته به شدت مشاهده می‌شود و فضای نقاشی‌ها پر از غم و اندوه است. تاریکی بر همه تابلوها حکم فرماست، رمزگونه بودن موضوعات مؤید حسن یکی دیگر از خصوصیات آثار این نقاش است. او از رنگ‌های مات و کدر و خاموش استفاده می‌کند و با بعضی از رنگ‌های



تصویر ۱: مجموعه‌ای از آثار مؤید حسن،
[\(http://hassan1973.deviantart.com/gallery/\)](http://hassan1973.deviantart.com/gallery/)

۷- حسن حمزه بغدادی نقاش جوانی متولد ۱۹۷۳ در کربلاست که در نقاشی‌هایش از طبیعت و قهرمانان دینی و صحنه‌هایی از واقعه عاشورا و هم‌زمان چند روایت از عاشورا الهام گرفته است. این هنرمند شیعه از شخصیت امام حسین و یاران آن حضرت در آثارش استفاده کرده و علاوه بر عالم مادی متافیزیک نیز در آثارش دیده می‌شود، صحنه‌های جنگ هم‌زمان با فرشتگان در آسمان گواه این موضوع است (مجموعه تصاویر شماره ۲).

تصویر ۲: مجموعه‌ای از آثار حسن حمزه بغدادی،
<http://www.algardenia.com/tarfiya/menoua-ts-8>
 ۸- جواد سلیم مجسمه‌ساز معروف عراق بود. او نمایشگاه‌های متعددی در اروپا برگزار کرده و اولین بازنمایشگاه هنر مجسمه‌سازی را در سال ۱۹۳۱ در بغداد داشت. دوره‌های مختلفی را در پاریس و رم دید و پس از آن به بغداد بازگشت و مدرسه هنر مدرن عراق را راه‌اندازی کرد. جواد سلیم علاوه بر مجسمه‌سازی به نقد آثار هنری پرداخت و با گروهی از هنرمندان بزرگ از جمله شاکر حسن سعید و محمد غنی حکمت همکاری کرد. او تنها شخصی بود که از طرف مؤسسه هنرهای زیبا به پاریس فرستاده شد. بعد از ورود به عراق به استخدام ارتش درآمد ولی هم‌چنان به فعالیت‌های هنری خود ادامه داد. جواد سلیم از پایه‌گذاران هنر مدرن

عراق بود و او را نماینده نوزایی در هنر عراق می‌دانند.

وی جوایز زیادی در رقابت‌های بین‌المللی مجسمه‌سازی کسب کرد که آثار برنزی او در مکان‌های مختلفی در دنیا وجود دارد. در سازمان ملل هم یک اثر برنزی از این هنرمند موجود است و یکی از آثار مهم آن در بغداد نقش برجسته‌های میدان آزادی این شهر است (تصویر شماره ۳).



تصویر ۳: نقش برجسته‌های میدان آزادی اثر جواد سلیم، <http://www.alfnonaljamela.com/art>

اسب اصیل عربی و انقلابی‌های آزادی‌خواه از آثار جواد سلیم است. اسب همیشه در کارهای او وجود دارد و یک ارتباط عاطفی با اسب دارد (تصویر شماره ۴).



تصویر ۴: استفاده از نماد اسب در آثار جواد سلیم، (منبع: نگارنده)

در تصویر شماره ۵ مادری غم‌دیده وجود دارد که هنرمند معتقد است صدای فریاد این مادر سکوت را می‌شکافد. فریادهای این مادران غیرت مردان انقلابی را جریحه‌دار می‌کنند و آن‌ها را هرچه بیشتر به دفاع از آزادی و حق میهن خود تشویق می‌کند.



تصویر ۵: فریاد مادری غم‌دیده در آثار جواد سلیم، (منبع: نگارنده)

در تصویر شماره ۶ مادری در وسط کار قرار دارد که میان شکست‌ها و پیروزی‌های همه جنگ‌ها و دوره‌ها در عراق وجود دارد. مرکزیت آن مثل کره زمین است و باعث به‌وجود آمدن فداکاری در همه اعصار می‌شود و البته خود نقاش علاوه بر موارد ذکر شده مانند جنینی می‌داند که با به دنیا آمدنش دنیا را دچار تحول می‌کند.



تصویر ۶: مادری با مرکزیت کره زمین در آثار جواد سلیم، (منبع: نگارنده)

نقاشی جنگ در ایران

فضای تب‌آلود جامعه انقلابی ایران هنوز به آرامش نرسیده بود که کشور با بحران دیگری روبه‌رو شد، جنگ عراق علیه ایران. در این شرایط شاهد حضور گسترده هنرمندان در شاخه‌های مختلف هنری از جمله نقاشی هستیم. در واقع، حدفاصل ۱۳۵۷ تا شهریور ۱۳۵۹ فرصتی بود تا هنرمندان آثاری در ارتباط با موضوع انقلاب خلق کنند و به همین علت «هنر انقلاب» در «هنر جنگ» جریان یافت.

جنگ یکی از معدود موضوعاتی بود که هنرمندان نقاش در هر رده سنی را به واکنش واداشت. به همین دلیل در میان آثار نقاشی با موضوع جنگ هم آثاری از جواد حمیدی دیده می‌شود که در زمان جنگ ۶۸ ساله بود و هم آثاری از جوانان دانشجو که آن زمان حداکثر ۲۵ سال داشتند.

به لحاظ جنسیتی نیز هر چند حضور نقاشان زن به پررنگی مردان نیست، می‌توان به آثاری اشاره کرد که از سوی زنان نقاش خلق شده است، مثل تابلوی کوله‌پشتی و عکس اثر پروانه اعتمادی و تابلوی قالبباف اثر صدیقه سلمان، که اغلب این آثار، حسی زنانه و مادرانه را به مخاطب منتقل می‌کنند. به عنوان مثال در سه تابلوی صدیقه سلمان که با موضوع جنگ خلق شده است، زن در نقش مادر و همسر شهید،

موضوع اصلی و در مرکز دید مخاطب قرار گرفته است.

به لحاظ اعتقادی نیز آثار نقاشی جنگ به نوعی بازتاب گروه‌های سیاسی و اعتقادی جامعه آن روز ایران بود. نقاشان گروه موافق آن دسته از نقاشان انقلاب هستند که نگاهی هم‌سو با حاکمیت و باور مذهبی و ایدئولوژی اسلامی داشتند و با خلق آثاری با موضوعات روز جامعه با مردم همراهی می‌کردند مثل کاظم چلیپا، حبیب‌الله صادقی، حسین خسروجردی و عبدالحمید قدیریان و غلامعلی طاهری و مرتضی اسدی و گروه دوم و سوم، آن دسته از نقاشانی هستند که در قبل از انقلاب در دسته هنرمندان معترض قرار می‌گرفتند. این گروه از نقاشان در بعد از انقلاب و هم‌زمان با جنگ با نگاه چپ و مارکسیست نقوشی بر پهنه بوم آفریدند. در این میان تعدادی به نقد وجود خشن و نابودکننده جنگ پرداختند. گروهی دیگر عکس‌العمل‌هایی در حد بروز اکسپرسیون‌های خفیف در آثارشان دارند مثل هانی‌بال‌الخاص و کورش شیشه‌گران و گروه اندکی نیز به صورت کنایه‌ای و با نمادپردازی‌های مختلف، اصل جنگ را نفی کرده‌اند (همان: ۱۴۵).

نقاشی انقلاب در ایران

جریان مدرنیسم از اوایل دهه ۴۰ در ایران شروع شد. مسؤولان کشور برای جبران

عقب‌ماندگی فرهنگی در مظاهر تجدد، تقلید از پدیده‌های هنری غرب را در پیش گرفتند و مدرنیسم مثل بسیاری از موارد دیگر بسیار سطحی به هنر ایران وارد شد.

رویکرد مستقل و ضد غربی انقلاب ۱۳۵۷ سرعت روند مدرنیسم تقلیدی و سطحی در حوزه هنر را آنقدر کند کرد که می‌توان گفت این روند متوقف شد. این زمان بود که نه دولت و نه نهادهای فرهنگی، هنری و حتی غیر هنری از مدرنیسم در هنر حمایت نمی‌کردند، و حتی تلاش داشتند موانعی بر سر راه ترویج آن ایجاد کنند و در عوض رویکرد به سنت‌های فرهنگی و هنری و ترویج هنر شرقی، ایرانی و اسلامی را تبلیغ و گسترش می‌دادند.

یکی از مهم‌ترین اتفاقاتی که در ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی به شکل‌گیری نقاشی ایرانی، اسلامی کمک کرد، نمایش آثار دانشجویان جوانی بود که متأثر از مبانی انقلاب آثاری خلق کرده بودند. هسته اصلی شرکت‌کنندگان در اولین نمایشگاه پس از پیروزی انقلاب که در حسینیه ارشاد (به عنوان یکی از مراکز مهم فعالیت‌های انقلابی خصوصاً به واسطه سخنرانی‌های دکتر علی شریعتی) برگزار شد، عبارت بودند از: کاظم چلیپا، حبیب‌الله صادقی، مرتضی کاتوزیان، حسین خسروجردی، مرتضی حیدری، حسین صدری، محمدعلی رجبی، ابوالفضل عالی و امیرادهم زرغام. این نمایشگاه که اولین حضور یک‌پارچه در حوزه هنرهای

تجسمی انقلاب بود، تبدیل به پایگاهی برای شناسایی متقابل و ملاقات خیلی از اهالی هنر با باورهای انقلابی و مذهبی شد (خسروجردی، ۱۳۸۷: ۱۱۴).

حسین خسروجردی تحت تأثیر دکتر علی شریعتی به عنوان یکی از رهبران فکری این جریان، قبل و بعد از انقلاب و حتی بعد از شهادت وی را یکی از علل شکل‌گیری جریان هنری مذهبی می‌داند که فعالیتش را از محلی شروع کرد که با نام دکتر شریعتی و شهید مطهری گره خورده بود. «یعنی اگر ما به جای حسینیه ارشاد، مسجدی را انتخاب کرده بودیم که بود و نبودش برای انقلاب اصلاً فرقی نمی‌کرد، طبیعی است که امروز همه چیز متفاوت بود» (همان: ۱۱۹).

چلیپا می‌گوید: «درست ۱۰ روز پس از پیروزی انقلاب، نمایشگاهی را در زیرزمین حسینیه ارشاد برگزار کردیم. مردم برای تماشا صف می‌بستند... از آن‌جا که مضمون نقاشی‌ها افشاگر رژیم شاه و روایت فقرگونه زندگی مردم بود و موضوعی نبود که مخالف داشته باشد، همه از آن تعریف می‌کردند...» (چلیپا به نقل از خانی، در دست انتشار).

در آغاز نهضت ۱۳۵۷ هیچ یک از نقاشان انقلابی نمی‌دانستند از کدام الگو باید پیروی کنند. در این برزخ نه می‌شد پیرو رئالیسم سوسیالیستی شوروی بود، نه می‌شد آثار نقاشان انقلاب مکزیک را سرمشق قرار داد، نه رجوع به

هنر آزاد و غیرانقلابی اروپا و آمریکای قرن بیستم ممکن بود و نه می‌شد به قهقرا برگشت و مثلاً مکتب هرات یا مکتب صفویه یا مکتب قاجاریه را الگو قرار داد. شاعران در مضمون با مشکل روبه‌رو بودند، اما نقاشان دو مشکل داشتند؛ هم باید مضامینی نو خلق می‌کردند و هم صور متناسب با این مضامین را می‌یافتند. در هنر نقاشی بعد از انقلاب، با صراحت بیان و آشکاری موضوع مواجه هستیم که به ماندگاری اثر و لطافت و ظرافت آن آسیب می‌زند، زیرا «زیبایی اثر به رازگونگی و نمادین بودن آن» است (چلیپا به نقل از خانی، در دست انتشار). همان‌طور که میرشکاک می‌گوید، هنرمندان نقاش از نظر معنا و مفهوم به ایجاد و خلق هنر انقلاب رسیده بودند، اما صورتی را که با آن محتوا منطبق شود، پیدا نکرده بودند. از همین رو، «بیشتر آثاری خلق می‌شد که مردم عادی بتوانند پیام آن را درک کنند؛ روایت‌گر و در ارتباط با نمایش ارزش‌هایی باشد که جزو اعتقادات مردم و موضوعات جاری جامعه بود. همین مسأله باعث می‌شد تا هنرمند نه درگیر ساختار و نوآوری در آن شود و نه از مکاتب غربی تقلید کند تا با جست‌وجو در آن مکاتب بتواند به یک زبان شخصی برسد» (گودرزی‌دیباچ، ۱۳۸۴: ۱۶۹).

پس از انقلاب، شعارها و عملکردهای خلاف آن، چند بینال اول تهران را به نمایشگاه‌هایی بی-ملاک و بازار آشفته‌ای از انواع و اقسام آثار حتی

متناقض و متضاد (چه به لحاظ فرم و چه به لحاظ محتوا) تبدیل کرد. مثلاً در بینال‌های سال ۷۴ و ۱۳۷۲، «گسترده‌گی تعریف از نقاشی، کل تاریخ هنر را شامل می‌شد» (رضوی، ۱۳۷۲: ۴۱)؛ از مجموعه‌ای از کارهای ناتورالیستی گرفته تا آثار کانسپچوال و آثار مینیاتورسازان (نگارگران) نیز در کنار آثار به اصطلاح مدرن ارائه شده بود.

جریان‌های مختلف در نقاشی انقلاب

در عرصه هنر معاصر ایران، نقاشی در قالب دو جریان ظهور کرد که بر اساس باور مردمی یا دینی خود، زاویه‌نگاهی متفاوت‌تر از قبل را به نمایش می‌گذاشت. هر چند ریشه‌ها و مقدمات این نوع نگاه در عرصه نقاشی پیش از انقلاب و به ویژه در دهه ۵۰ در قالب «هنر اعتراض» دیده می‌شد. به دنبال این تحولات، هنرمندان تجسمی کشور اعم از پیشکسوت‌ها و جوان‌ترها نسبت به ارزش‌های جدید به دو گروه کلی تقسیم شدند:

الف- گروهی از هنرمندان، عموماً دانش‌آموختگان جوان به عنوان پیش‌قراولان هنر تجسمی انقلاب با تمام ایمان و باور خود پا به این عرصه گذاشتند و سعی در نمایش مبانی و ارزش‌های نظام نوپا کردند و در پاسخ به ضرورت‌های درونی و بیرونی، با وام گرفتن از الگوهای ساختاری هنر دیگران، سعی در نمایش جنبه‌های بیانی رفتارهای آیینی و سیاسی ملتی

گرفت که با تمام باورهایشان به حضورشان ایمان داشتند (کفشچیان مقدم، ۱۳۸۵: ۲۳). این گروه از نقاشان با «تجربه‌های اندک خویش در دوران جوانی به سر می‌بردند و با وجود تجربه کم، آثارشان در تعهد، تذکر و وفاداری به عهدی بود که ریشه‌ای ظلم‌ستیز و عدالت‌جو و اغلب دین‌مدار داشت» (گودرزی، ۱۳۶۸: ۱۴). موضوع غالب آثار هنری این گروه از نقاشان «کوشش برای تجلی رابطه و پیوند روحی و معنوی میان اثر هنری و مخاطب، ایده‌آل‌سازی، ستایش از ایثار و فداکاری انقلابیون و مبارزان در جنگ، ظهور نوعی اسطوره‌شناسی و اعتقاد به عالم ماورا و نمادهای آشنای مذهبی و مردم-پسند» بود (همان: ۴۷). این گروه بعدها به عنوان «نقاشان انقلاب» نامیده شدند که در مرکزی به نام حوزه اندیشه و هنر اسلامی که در سال ۱۳۶۳ به حوزه هنری تغییر نام یافت، دست به خلق آثاری با موضوع انقلاب و جنگ می‌زدند.

ب- گروه دیگر، هنرمندانی بودند که جمع کثیری از آن‌ها را هنرمندان پیشکسوت کشور تشکیل می‌دادند. این گروه که دارای تجربیات کافی و میراث‌دار تجربیات تجسمی بودند و تمایلات سوسیال-رئال، فیگوراتیو و اکسپرسیونیسم داشتند، به دلایل متفاوت نتوانستند ارزش‌های نوین جاری در جامعه را همراهی کنند و مسیرهای متفاوتی را برای فعالیت‌های هنری خود انتخاب کردند.

نقاشی دفاع مقدس

جنگ تحمیلی در همه ابعاد خود فرصتی برای محک زدن و آزمودن توانایی‌ها و مقاومت نسل انقلاب کرده بود. برای همین هنرمندانی در عرصه هنر/نقاشی دفاع مقدس فعالیت کردند که به لحاظ ماهوی تفاوتی بین هنر انقلاب و هنر دفاع مقدس نمی‌دیدند.

هسته اصلی گروه نقاشان دفاع مقدس عبارت بودند از کاظم چلیپا، حبیب‌الله صادقی، حسین خسروجردی، ناصر پلنگی، عبدالحمید قدیریان، ایرج اسکندری که در این مقاله از آن‌ها به عنوان نقاشان دفاع مقدس نام می‌بریم. برخی دیگر هم چون مصطفی گودرزی و علی وزیریان‌ثانی اوایل دهه شصت به این گروه پیوستند و عده‌ای هم چون غلامعلی طاهری و مرتضی اسدی گرچه از نظر پیام و محتوا و موضوع کار به این گروه نزدیک بودند، تا مدت‌ها خارج از حوزه هنری به خلق آثاری با موضوع دفاع مقدس پرداختند.

آثار نقاشی دفاع مقدس دو صورت عمده دارند: صورت اول، وجه روایی است که صحنه‌هایی از فداکاری رزمندگان و وابستگان آن‌ها در افق‌های گوناگون دفاع مقدس را نشان می‌دهد. صورت دوم، مبین جلوه‌های باطنی و زیبای جبهه و جنگ است. در صورت نخست، زیبایی و غم و اندوه چنان با یکدیگر آمیخته است که هم تأثر بیننده را برمی‌انگیزد و هم سبب تهییج نیروها برای حضور در میدان نبرد

می‌شود. جمع این دو خصیصه در یک اثر هنری نشانه‌ای از درجه والای آن است که این گروه از نقاشی‌های جنگ واجد چنین موفقیتی هستند. اما در صورت دوم، باطن و حقیقت جنگ تصویر می‌شود، باطنی زیبا و مصفا که رویت آن برای ظاهر بینان غیرممکن است و تنها سالکانی قادر به مشاهده آن هستند که به حقایق مکنون انقلاب معرفت دارند. این آثار نه قهرمان پرورانه و خشن است و نه نژادپرستانه و برتری طلبانه، بلکه هنر و ادبیاتی است که قهرمانانش خاکسارانی هستند که در آن چه فراتر از جنگ و زمان و مکان انسان است محو شده‌اند و از فرط زلالی، بی‌رنگ و شفافیت یافته‌اند (رجبی، ۱۳۸۰: ۲۶۹).

پس از جنگ و حتی تا اواخر دهه ۸۰ در حالی که اثری برای لنقلاب و متأثر از آن خلق نمی‌شد، هنوز هنرمندانی بودند که متأثر از جنگ و برای آن و اغلب با نوعی نوستالژی آثاری می‌آفریدند. ابوحدید یکی از نقاشانی بود که در سال ۱۳۶۸ مجموعه‌ای از آثار نقاشی خود پیرامون بمباران حلبچه را به نمایش گذاشت (گودرزی دیباج، ۱۳۸۴: ۱۷۱). این اسیر عراقی در سال ۱۳۷۱ به خاطر خلق این تابلوها و به دستور رهبر انقلاب اسلامی آزاد شد.

یکی از ویژگی‌های مهم نقاشی دفاع مقدس، «موضوع» آن است. این آثار مفاهیمی چون ایثار، وظیفه دینی، میهنی و اخلاقی، دوستی و

حقیقت‌جویی را انتقال می‌دهند. هنرمند برای بازتاب این مفاهیم در اثر خود، از تمام سبک‌های موجود در تاریخ هنر، از واقع‌گرا تا سوررئال و نمادین و انتزاع بهره جست تا بتواند زیباترین مضمون، یعنی شهادت را برای درک حقیقت وجودی رزمنده‌ها بازتاب دهد.

یکی ویژگی‌های نقاشی دفاع مقدس این است که هیچ صحنه خونینی در آن دیده نمی‌شود؛ چرا که هنرمند به صورت یک پدیده اجتماعی به جنگ نگاه کرده است. ضمن این‌که، نمادپردازی یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های این آثار است.

نقاشان ایران

۱- کاظم چلیپا

در سال ۱۳۳۶ در تهران به دنیا آمد. او دارای مدرک کارشناسی ارشد نقاشی از دانشکده هنرهای زیبا دانشگاه تهران است. نقاشی را نزد پدرش مرحوم حسن اسماعیل‌زاده، نقاش قهوه‌خانه‌ای آموخته است.

جنگ تأثیر بسیاری در به وجود آمدن آثار او دارد و موضوعات دیگری در کنار جنگ در میان نقاشی‌هایش مشاده می‌شود از جمله: ایثار و شهادت، مقاوت و زن یا مادر که در معروف‌ترین آثارش وجود دارد (تصاویر شماره ۷ و ۸).



تصویر ۸: مجموعه‌ای از آثار کاظم چلیپا
(www.artymag.ir/artists/zoq6)

۲- حبیب‌الله صادقی

در سال ۱۳۶۶ در تهران چشم به جهان گشود، دبستان را در مدرسه ۲۱ آذر تهران نو گذراند. دوره متوسطه تا کلاس ۹ را در دبیرستان محمد طاهر بهادری گذراند و در سال ۱۳۵۲ در کنکور هنرستان زیبا پذیرفته شد و دیپلم هنرستان را با رتبه ممتاز سپری نمود. او در هنرستان هنرهای زیبا زیر نظر اساتیدی چون اصغر محمدی استاد اسدالله زاده و مهدی حسینی و محمود فرشچیان و مجید مهرگان، آیدین آغداشلو و بهرام عالیوندی آموزش گرفت. او در سال ۱۳۵۵ در کنکور دانشکده هنرهای زیبا با رتبه ۶ پذیرفته شد و در دانشکده هنرهای زیبا زیر نظر اساتیدی چون محمود جواد پور، پرویز تناولی، محمدعلی حیدریان، هانیبال‌الخاص، مرتضی ممیز، محمود فرشچیان، جواد حمیدی، مارگو گریگوریان و سیما کوبان گذراند. با پیروزی انقلاب اسلامی او به مدت ۹ ماه تصاویر فیلم



تصویر ۷: مجموعه‌ای از آثار کاظم چلیپا
(www.artymag.ir/artists/zoq)



لیله‌القدر با کارگردانی محمدعلی نجفی و سید محمد بهشتی و تمامی روزهای مقاومت مردم ایران از نهضت مشروطه تا پیروزی انقلاب را بالغ بر ۴۰۰ تصویر نقاشی شده به عنوان گزارش تصویری خلق نمودند.

او در ۲۲ بهمن خاطرات مردم ایران را در مبارزه با استبداد در نمایشگاهی بزرگ در کتابخانه حسینیه ارشاد به همراهی تنی چند از همکلاسی‌های دانشکده هنرهای زیبا برپا کرد و پس از پیروزی انقلاب در شهرهای مختلف ایران به مدت ۱۰ ماه این نمایشگاه برقرار بود. وی در همین دوران در دوره کارشناسی ارشد در رشته نقاشی در دانشگاه تربیت مدرس مشغول به تحصیل شد (مجموعه تصاویر شماره ۹).

تصویر ۹: مجموعه‌ای از آثار حبیب‌الله صادقی
(<http://sadeghi.gallery/fa>)

۳- ایرج اسکندری

در سال ۱۳۳۵ در کاشمر متولد شد. سرپرستی گروه تجسمی دانشکده الزهرا و عضویت در گروه نقاشی حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی در کارنامه فعالیت‌های او دیده می‌شود.

ایرج اسکندری از همان کودکی با کارگاه نقشه‌کشی قالی با این هنر سنتی مأنوس شده است. او با پرداختن تلویحی به طراحی نقشه قالی، دوره تحصیلات متوسطه را در مشهد گذراند و در سال ۱۳۵۳ پس از اتمام تحصیلات



دبیرستانی به دانشکده هنرهای تزئینی راه یافت و برای طی دوره فوق لیسانس به رشته مرمت آثار باستانی روی آورد. ولی مرمت آثار باستانی نیز هم چون طرح‌های تجریدی قالی، زمینه مناسبی برای بیان احساساتش نشد، پس رو به سوی فرانسه گذاشت.

اما چندی بعد، انقلاب اسلامی زمینه‌ساز بازگشت او به ایران شد. این نقاش پس از انقلاب اسلامی، جدا از پرداختن به نقاشی و همکاری با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در جهت ایجاد فضای جدید هنری، به تدریس در دوره فوق لیسانس دانشکده هنرهای تزئینی پرداخت و در جریان تعطیلی موقت دانشگاه‌ها در طول انقلاب فرهنگی به خدمت سربازی رفت و عهده‌دار تبلیغات عقیدتی و سیاسی نیروی زمینی شد. پس از آن مجدداً به تدریس طراحی و نقاشی در دانشکده هنرهای تزئینی مشغول شد.

ایرج اسکندری فارغ‌التحصیل رشته نقاشی از هنرکده هنرهای تزئینی، فارغ‌التحصیل پژوهش هنر، عضو هیأت علمی و رئیس دانشکده هنرهای تجسمی دانشگاه هنر است.

از مجسمه‌های او می‌توان از مجسمه مرمری در لبنان نام برد و همچنین نقاشی دیواری "مادر" در تهران از دیگر آثار او است. او در سال ۱۳۸۴ به اخذ درجه دکترای هنر از دانشگاه هنر نائل شد.

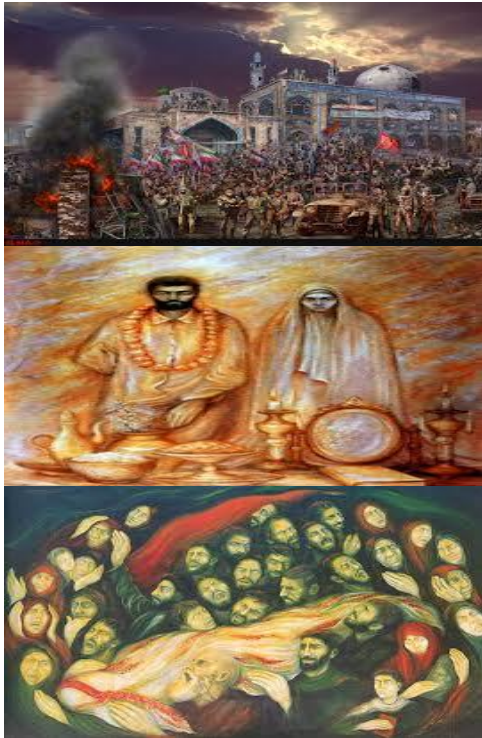
آثار این هنرمند نشانه‌های خاص دارد و سمبلیک هستند. یکی از نشانه‌ها که اسکندری به کرات برای بیان منظور خود از آن بهره برده، استفاده از تصویر پرنده خصوصاً کبوتر و عقاب است. برای دستیابی به هدف هنرمند در استفاده از پرنده پنج پرده بمباران (۱۳۶۴)، عیادت (۱۳۶۵)، دو اثر با نام مشابه دفاع مقدس (۱۳۶۵ و ۱۳۶۷)، نقاشی دیواری دفاع مقدس (۱۳۶۶) و اسارت (۱۳۶۷) از نقش کبوتر استفاده کرده که در دو پرده دفاع مقدس و نقاشی دیواری با همین عنوان، نقش عقاب نیز دیده می‌شود (خانی، ۱۳۹۶: ۶۳) (مجموعه تصاویر شماره ۱۰).



تصویر ۱۰: مجموعه‌ای از آثار ایرج اسکندری
(<http://eskandari.gallery/fa>)

۴- ناصر پلنگی

در سال ۱۳۳۶ در همدان به دنیا آمد. وی فارغ‌التحصیل رشته نقاشی است و دوره کارشناسی ارشد را در دانشگاه تربیت مدرس به پایان رساند. از فعالیت‌های وی می‌توان به نمایشگاه زنان در جنگ ایران و عراق شامل



(<https://galleryinfo.ir/Artist/fa/2910>)

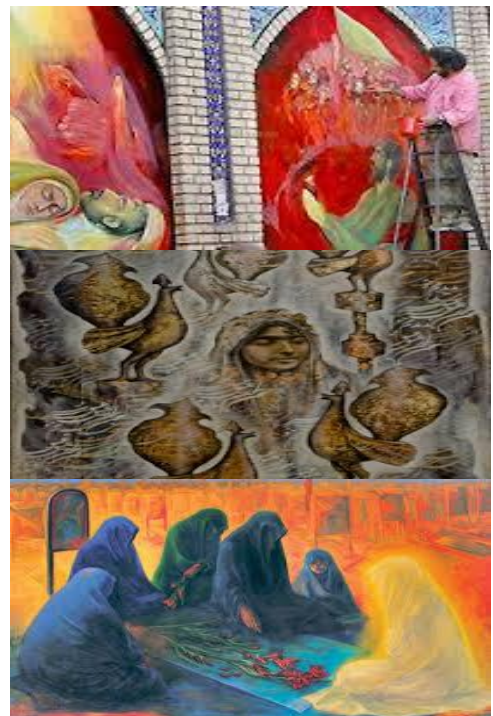
تصویر ۱۱: مجموعه‌ای از آثار ناصر پلنگی

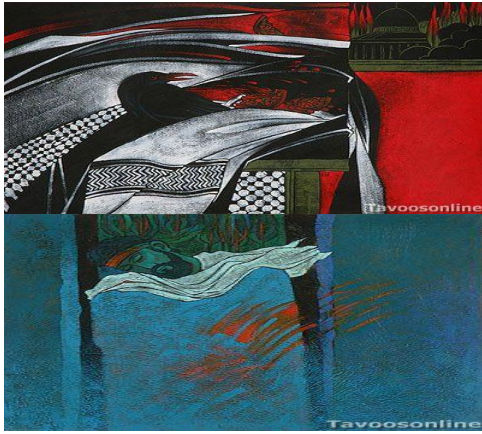
۵-مرتضی گودرزی

متولد ۱۳۳۹ در بروجرد بوده و دکترای هنرهای تجسمی از دانشگاه رن فرانسه، دکترای تاریخ هنر از دانشگاه پاریس، پانتئون - سوربن، فرانسه، فوق‌لیسانس هنرهای تجسمی از دانشگاه رن فرانسه، لیسانس نقاشی از دانشگاه تهران می‌باشد. او عضو هیأت علمی دانشگاه تهران، عضو پیوسته فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران، مدیر مرکز هنرهای تجسمی حوزه هنری از سال ۱۳۷۵ الی خرداد ۱۳۸۳، سردبیر فصلنامه و ماهنامه «هنرهای تجسمی» از سال ۱۳۷۷ الی ۱۳۸۲ می‌باشد (مجموعه تصاویر شماره ۱۲).

عکس و طراحی در نگارخانه فویر دانشکده هنر استرالیا در سال ۱۳۸۶، مکاشفات، عکس رسانه و نقاشی در موزه تاریخ سنگاپور در سال 1386، بازبینی ۲۰ سال کار هنری شامل عکس، کلاژ و نقاشی در موزه هنرهای معاصر اصفهان در سال ۱۳۸۷ و بینش فوتورستی گذشته شامل عکس و کلاژ در نگارخانه استرالیا در سال ۱۳۸۷ اشاره کرد. در سال ۱۳۸۷ مجموعه آثار پلنگی به همراه آثار شاگردانش در موزه هنرهای معاصر اصفهان به نمایش درآمده بود.

یکی از کارهای وی در عرصه نقاشی‌های دیواری مسجد خرمشهر بود که در دوران جنگ تحمیلی این نقاشی‌ها را خلق و پس از بازگشت دوباره به ایران آن‌ها را مرمت و بازسازی کرد (مجموعه تصاویر شماره ۱۱).





<https://galleryinfo.ir/Artist/fa/2910>

تصویر ۱۲: مجموعه‌ای از آثار مرتضی گودرزی



فهرست منابع

- ابراهیمی، نبی‌الله. (۱۳۹۱). آثار اجتماعی جنگ علیه ایران در دو جامعه ایرانی از منظر نظریه وفاق اجتماعی. پژوهش‌نامه دفاع مقدس، سال اول، شماره ۲.
- ادیبی‌سده، مهدی. (۱۳۷۹). جامعه‌شناسی جنگ روندهای نظامی. تهران: انتشارات سمت.
- اسکندری، ایرج. (۱۳۸۷). بازتاب پدیده‌های اجتماعی در آثار جنگ. تهران: خیال شرقی، کتاب چهارم.
- امید، سیدمحمد. (۱۳۸۲). نگاهی به آثار نقاشان دفاع مقدس در زمان جنگ و پس از آن. نشریه تندیس، شماره ۱۳، صص ۱۸-۲۵.
- ابوالفتوح حسینی جرجانی، امیر. (۱۴۰۴). آیات الاحکام، به تحقیق میرزا ولی‌الله اشراقی سهرابی. تهران: انتشارات نوید.
- پلنگی، ناصر. (۱۳۸۸). سنت‌های تصویری و نقاشی امروز ایران. تهران: خیال شرقی، کتاب چهارم.
- ثانی‌نژاد، غلامرضا. (۱۳۸۵). ریشه‌یابی تهاجم عراق به ایران. پژوهش‌نامه دفاع مقدس، سال اول، شماره ۲.
- جعفریان، رسول. (۱۳۹۰). هنر انقلاب. تهران: مرکز اسناد مجلس.
- جعفری لاهیجی، مجید. (۱۳۸۸). هنر گرماگرم انقلاب. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و معارف.
- خانی، مینو. (۲۰۱۱). رنگ جنگ ایران و عراق، نگاهی به نقاشی‌های ایران بعد از انقلاب ۱۹۷۹. پاریس: ارمتان.
- خانی، مینو. (۱۳۹۶). جنگ در آثار ایرج اسکندری. فصلنامه گنجینه دفاع مقدس و مقاومت، سال اول، شماره ۱.
- خانی، مینو. (۱۳۹۶). جنگ در آثار نقاشی کاظم چلیپا. نشریه باغ نظر، سال چهاردهم، شماره ۴۷.

- سلامی، حسین. (۱۳۷۶). **علل به وجود آورنده جنگ عراق علیه ایران**. مجموعه مقالات انقلاب اسلامی، جنگ تحمیلی و نظام بین‌الملل، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی.
- شریفیان، شکیبا. (۱۳۹۶). **تداوم فرهنگی در نقاشی مدرن عراق بین سال‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۸۰**. نشریه باغ نظر، سال ۱۴، شماره ۱۴۷.
- شیرعلی‌نیا، جعفر. (۱۳۹۵). **تاریخ جنگ ایران و عراق**. تهران: نشر سایان.
- فیرحی، داود. (۱۳۸۷). **مفهوم جنگ و اخلاق نظامی در اسلام شیعی**. فصلنامه حقوق و سیاست، سال ۳۷، شماره ۱.
- قاسمی، فرج‌الله. (۱۳۸۸). **مرجعیت و سیاست در عراق پس از اشغال با تأکید بر اندیشه آیت‌الله سیستانی**. فصلنامه علوم سیاسی، سال دوازدهم، شماره ۴۵.
- طاهری، غلامعلی. (۱۳۸۷). **روزنه‌ای به باغ بهشت**. تهران: نشر شاهد.
- کفشچیان‌مقدم، اصغر. رویان، سمیرا. (۱۳۸۷). **بررسی دیوارنگاری معاصر**. نشریه هنرهای زیبا، شماره ۳۳.
- کمری، علیرضا. (۱۳۹۰). **نام آورد، دفتر دوم**. تهران: سوره مهر.
- گودرزی، مصطفی. (۱۳۸۸). **نقاشی انقلاب**. تهران: فرهنگستان هنر.
- گودرزی، مصطفی. (۱۳۸۷). **درآمدی بر نقاشی معاصر ایران**. تهران: خیال شرقی، کتاب چهارم.
- گاستون، برتول. (۱۳۸۰). **جامعه‌شناسی جنگ**. ترجمه: هوشنگ خجسته، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ هفتم.
- محمدی، منوچهر. (۱۳۸۵). **بازتاب جهانی انقلاب اسلامی**. سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- محمدی، منوچهر. (۱۳۷۳). **علل و عوامل بروز جنگ تحمیلی**. مجموعه مقالات جنگ تحمیلی، تهران: دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه.
- محبی، بهزاد. (۱۳۸۸). **هنر نقاشی در دوران دفاع مقدس**. کتاب ماه هنر، شماره ۱۳۹.
- مبینی‌پور، نیره‌السادات. (۱۳۹۶). **بررسی ضرورت آموزش شاخصه‌های هنر دفاع مقدس در دانشگاه‌های هنر**. فصلنامه گنجینه دفاع مقدس و مقاومت، سال اول، شماره ۳.
- موسوی خمینی، روح‌الله. (۱۳۶۶). **تحریرالوسیله**. ترجمه: علی اسلامی، قم: دفتر انتشارات اسلامی، جلد دوم.
- مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی. (۱۳۷۸). **جنگ و دفاع در اندیشه امام خمینی**. تهران: حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی.
- ناظمی، اکبر. (۱۳۹۰). **زنان در انقلاب**. تهران: سوره مهر.
- نوری، حسین. (۱۳۶۶). **جهاد**. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ویل دورانت. (۱۳۷۳). **تاریخ فلسفه**. ترجمه: عباس زریاب، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

گفتگوهای تحقیق:

- ۱- صادقی، حبیب‌الله (۱۳۹۵). تهران: دانشکده هنرهای تجسمی.
- ۲- طاهری، غلامعلی (۱۳۹۵). تهران: آتلیه شخصی هنرمند.
- ۳- گودرزی، مصطفی (۱۳۹۵). تهران: دانشکده هنرهای تجسمی.
- ۴- خانی، مینو (۱۳۹۶). تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.
- ۵- یاحی، رسول (۱۳۹۶). تهران: موزه دولت.
- ۶- زراب، ابراهیم (۱۳۹۶). تهران: دانشکده هنرهای تجسمی (اهل سلیمانیه عراق، نقاش).
- ۷- تکی، محمد (۱۳۹۶). تهران: دانشکده هنرهای تجسمی (اهل نجف آرشیوکت).
- ۸- احمدی، امیرمسعود (۱۳۹۶). تهران: مرکز پژوهش‌های باغ‌موزه دفاع مقدس.
- ۹- قورچیان، کیومرث (۱۳۹۶). تهران: آتلیه شخصی هنرمند.

سایت‌ها:

<http://fenon.com/category/iraq>

<http://www.iraqipas.com/2016/05/31/%D8%A7%D9%84%D9%81%D9%86%D8%AA%D9%86-%D8%B4%D8%A7%D9%83%D8%B1-%D8%AD%D8%B3%D9%86-%D8%A7%D9%84-%D8%B3%D8%B9%D9%8A%D8%AF//>

<http://www.iraqipas.com/%D8%AF%D9%84%D9%8A%D9%84-%D8%A7%D9%84%D9%81%D9%86%D8%A7%D9%86%D9%8A%D9%86/>

<https://ruyafoundation.org/ar/2015/05/rabab-ar/>

<https://ruyafoundation.org/ar/artists-ar/?>

<http://www.sothebys.com/en/specialists/ashkan-baghestani/bio.html>

<http://al-akhbar.com/node/170106>

http://www.alfnonaljamela.com/art/read_info.php?art=100&id=806

<http://www.algardenia.com/tarfiya/menouats/3184-2013-02-18-10-45-07.html>

<http://www.algardenia.com/tarfiya/menouats/3184-2013-02-18-10-45-07.html>

<http://hassan1973.deviantart.com/gallery/>

<http://www.iraqipas.com/category/country/east/iraq/>

Abstract:

Jihad is a concept in the religious culture used in the war between Muslims and Infidels. The verses of jihad have all been considered by the Infidels. Now that the Iraq war against Iran was a war of two Muslim countries, one Shiite and the other Sunni, both of them called the bread of war. In Islam, of course, the principle of peace is the principle, and the war is an exceptional principle, so trying to maintain peace is of the utmost Importance. As a social phenomenon, war affects all aspects of social life, and the societies involved in war are undergoing various changes. The two sides of the war, Iraq and Iran, have undergone many changes in social, political, economic, and cultural fields. All of these trends in the two countries influenced the arts of the time, in which this article deals with the painting of war in these two countries. In this article, the issue of jihad in islam is first discussed, then the impact of war on the works of artists is examined. The art of painting during the war in both countries and comparing the works of iraqi and iranian artists is also done. Investigations showed that iraqi painters had to paint under the command and orders of the Ba'ath Party for their purposes, but some painters continued their artistic work without regard to it and began painting after the war. But iranian painters created works with the meaning of jihad and sacrifice at the time of the victory of the revolution and the time of war and afterwards, according to the advice of the leader of the revolution and the spirit of martyrdom.

Keywords: War, Jihad, Painting Art, Sacred Defense Painting, Iranian Painting, Iraqi Painting.